

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ AFYON MÜZESİ'NDE BULUNAN APOLLON GRUBU ADAK HEYKELCİKLERİ*

Araştırma Makalesi / Research Article

Sönmez, B. E. (2021). Roma İmparatorluk Dönemi Afyon Müzesi'nde Bulunan Apollon Grubu Adak Heykelcikleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), 568-577.

Geliş Tarihi: 28.01.2021

Kabul Tarihi: 12.03.2021

E-ISSN: 2149-3871

Öğr. Gör. Dr. Barış Emre SÖNMEZ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Avanos MYO Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü Mimari
Restorasyon Programı
besonmez@nevsehir.edu.tr
ORCID No: 0000-0002-9273-8920

ÖZ

Bu çalışmanın** konusunu Afyon Müzesi'nde bulunmakta olan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait dört adet Apollon adak heykelciği oluşturmaktadır. Heykelcikler *Apollon Daphnephoros* ve *Apollon Kitharoidos* tipolojisini yansıtmaktadır. Afyon Müzesi'nde sergilenen dört adet Apollon heykelciğinin tipolojik, stilistik ve ikonografik değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu stilistik karşılaştırmalar sonucunda heykelciklerin M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olduğunu göstermektedir. Bu heykelcikler nitelik ve kalite açısından değerlendirildiğinde; ayrıca stil ve işçilik açısından benzerlikler bulunduğundan Dokimeon atölyesine ait heykelcikler olduğu görülmektedir. Apollon Afyon'da önemli bir tapım yerine sahiptir. Heykelcikler kentte yerel kutsal alanların varlığını göstermektedir. Heykelciklerin değerlendirilmeleri ışığında yerleşim yerinde Apollon'a ait inanç yapısı ve adak kültürü olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Apollon, Adak Heykelciği, Afyon Müzesi.

APOLLON GROUP VOTIVE STATUETTES FOUND IN THE AFYON MUSEUM OF THE ROMAN IMPERIAL PERIOD

ABSTRACT

The subject of this study is four Apollo votive statuettes from the Roman Imperial Period, which are in the Afyon Museum. The statues reflect the typology of Apollo Daphnephoros and Apollo Kitharoidos. A typological, stylistic and iconographic evaluation of four Apollo statues exhibited in the Afyon Museum has been made. As a result of these stylistic comparisons, it shows that the figurines were made in the second half of the A.D. 2.nd century. When these statuettes are evaluated in terms of quality and quality; also, since there are similarities in terms of style and workmanship, it is seen that there are statuettes belonging to Dokimeon workshop. Apollon has an important place of worship in Afyon. The statuettes show the existence of local sanctuaries in the city. In the light of the evaluations of the figurines, it is seen that there is a belief structure and votive culture belonging to Apollo in the settlement.

Keywords: Apollo, Votive Statues, Afyon Museum.

1. GİRİŞ

*Bu makale Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalında Prof. Dr. Ertekin Mustafa DOKSANALTI danışmanlığında Aralık 2020 yılında tamamlanan "Roma İmparatorluk Dönemi Afyon Müzesi'nde Bulunan Adak Heykelcikleri" başlıklı Doktora tezinden hazırlanmıştır.

**Bu çalışma, Afyonkarahisar Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü'nün 01.10.2015 tarih ve 24632497-155.01/1191 sayılı izni kapsamında hazırlanmıştır. Katkılarından dolayı müze müdürü sayın Mevlüt ÜYÜMEZ'e ve müze çalışanlarına teşekkür ederim.

Afyon'un büyük bölümü Ege Bölgesi'nin İçbatı Anadolu bölümü içerisinde yer almaktadır. Ancak kentin doğu sınırına baktığımızda İç Anadolu bölgesini; güney sınırı küçük bir bölümü de Akdeniz'in sınırları içerisinde bulunmaktadır (Koçak vd.,2019: 10-11). Sahip olduğu coğrafi konumu ile Ege, İç Anadolu ve Akdeniz arasında bir geçiş konumunda yer almaktadır. Bu geçiş noktasında olması, onu tarih içerisinde önemli bir noktaya koymaktadır.

Afyon Neolitik Dönem'den itibaren yerleşim alanı içerisinde yer almakta olup, Roma İmparatorluk dönemine kadar yerleşim görmüştür. M.Ö. 8. yüzyıl içerisinde Anadolu'da Phryg egemenliği ve yerleşim alanları görülmektedir (Bilgin, 2018: 21-43). Afyon, Midas zamanında önemli bir konuma sahip olmuş ve bölgede sadece siyasi üstünlük değil, ayrıca yeni bir kültür, inanç ve gelenekler oluşmaya başlamıştır. Bu inanç ve gelenekler ile Afyon'da önemli kült alanları oluşmuştur. Bu kült alanları içerisinde özellikle Afyon'da Phryglere ait önemli kaya anıtları bulunmaktadır (İşcan, 2002: 9). Phrygler'in yıkılmasından sonra M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren Afyon'un güney kesiminde Lydialılar egemen olmuştur (Sevin, 2007: 195). Dinar, Dazkırı ve Başmakçı çevrelerinde Lydia dönemine ait buluntular ele geçmiştir (İlâslı, 2004: 58). M.Ö. 547 yılında Lydia ile Akhaimenid İmparatorluğu arasında yapılan savaşta Lydia Krallığı yıkılmış ve Lydia halkı ile birlikte Phryg halkı da köleleştirilmiş (Bean, 1997: 243). Böylece Afyon ve çevresi Pers egemenliğine girmiştir. M.Ö. 6. yüzyılın ikinci yarısından sonra Persler büyük bir imparatorluk durumuna gelmiş ve sahip oldukları bu güç ile birlikte Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Afyon'da da siyasi gücü sağlamıştır (İlâslı, 2004: 58). Anadolu'nun siyasi yapısı Makedonya kralı Büyük İskender'in "Doğu Seferi" ile değişmiştir. Büyük İskender, Çanakkale Boğazı'nı aşarak Anadolu'ya girmiş ve Anadolu'da hakim durumda olan Perslilerle Granikos'ta (Biga çayı) karşılaşmıştır (Tekin, 2001: 104). Büyük İskender, Persler üzerinde büyük bir üstünlük sağlayarak savaşı kazanmış ve Granikos Zaferiyle (M.Ö. 334) birlikte Perslerin Toroslara kadar olan hakimiyeti sona ermiştir (Mansel, 1995: 437). Büyük İskender'in Anadolu seferi ile başlamış olan *Hellenizasyon* Phrygia Bölgesi'ni ve Afyon kentini de etkilemiştir. Phrygia Bölgesi'nde önce Antigonos (Gönçer, 1971: 141) daha sonra Seleukos ve Lysimakhos ile hakimiyet sürmüştür (Mansel, 1995: 466) olup, daha sonra Pergamon Krallığı'nın yönetimi altına geçmiştir (Magie, 2001: 4 vd; Rostovtzeff, 1998: 554). Bergama Kralı III. Attalos'un bir vasiyet ile krallığını Roma'ya bırakması ile birlikte Phrygia'nın batı kısmında Roma hakimiyeti kurulmuştur. Roma Anadolu'da hakimiyeti ile birlikte Asya Eyaleti'ni oluşturmuştur. Asya eyaletinin kuruluşundan sonra Roma Anadolu'da gücünü daha da hissettirmeye başlamıştır. M.Ö. 129 yılından sonra Asya eyaletinin kuruluşu Anadolu'da Conventuslar merkezi oluşturmuştur (Broughton, 1938: 703). Apameia ve Synnada bölgedeki önemli Conventuslardır (Jones, 1937: 65; Habicht, 1975: 69-70). Augustus'un sağlamış olduğu Pax Romana ile birlikte Phrygia'da da M.S. 1. yüzyıldan M.S. 2. yüzyılın sonuna kadar barış ve bolluk bulunmaktaydı. Bu dönem içerisinde Phrygia Bölgesi ve burada bulunan birçok şehir zenginlik ve bolluk içerisinde olmuştur (İlâslı, 2004: 59; Drew-Bear, 2001: 97). Synnada, Apameia, Amorium, Dokimeion gibi şehirleri bunlar arasında sayabiliriz (Gönçer, 1971: 158-160). Afyon, Roma İmparatorluk Dönemi boyunca önemli şehirlere ev sahipliği yapmış ve bu kentler kendi adına sikke basabilmiştir. Afyon'da Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde kurulan; ancak şuan yerleri tespit edilememiş şehirlerde bulunmaktadır (Drew-Bear, 2001: 99).

Afyon Müzesi'nde yer alan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait 4 adet Apollon adak heykelciği herhangi bir arkeolojik kazı sonucu olarak müzeye kazandırılmamıştır. Bu nedenden dolayı eserlerin bulunduğu yapı ya da yapılar hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak zordur. Bu bilgi eksikliği eserlerin inanç ve adak bağlamında değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde üretilmiş olan adak heykelcikleri tipoloji, stil ve ikonografik özelliklerinin incelenmesi yapılacak benzer tipolojik ve stil özelliklerine sahip eserler ile karşılaştırılarak değerlendirme yapılacak ve tarihlenmeye çalışılacaktır.

2. Apollon (*Apollon Daphnephoros*) Heykelciği (Res. 1)

Eserin Adı: Apollon (*Apollon Daphnephoros*)

Müze Envanter No: 1877

Bulunduğu Yer ve Tarihi: Emirdağ/Göveççi Köyü, 22.10.1951

Müzeye Geliş Şekli: Satın Alınma

Ölçüler: Y. 80 cm, G. 40 cm, D. 30 cm

Korunma Durumu – Teknik ve İşçilik: Eser dikdörtgen bir kaide üzerinde durmaktadır. Kaidenin ön ve arka kısımlarında ufak parçalar kopmuş olup, genelinde zedelenmeler görülmektedir. Baş kısmı boyun kısmından itibaren eksiktir. Sağ kol kırık olarak bulunmuş daha sonra müze uzmanları tarafından kırık kırığa birleştirilmiştir. Sağ kol dirsekten bilek kısmına kadar; sol kol omuz kısmından itibaren eksiktir. Sağ el bileği ile birlikte elinin altında bulunan patera alt kısımda yer alan sütun kısmına daha sonra kırık kırığa birleştirilmiştir.

Eserin Tanımı: Apollon bir kaide üzerinde ve ayakta betimlenmiştir. Vücut ağırlığı sol bacak tarafından taşınmakta olup, sağ bacak dizden bükülerek yana ve geriye doğru çekilmiştir. Serbest duran sağ ayakucu ile kaideye basmaktadır. Sol kalça vücut hareketine bağlı olarak biraz dışa taşmıştır. Vücut duruş pozisyonu itibari ile “S” çizmektedir. Göğüs ve karın kasları belirgin şekilde verilmiş; yumuşak geçişler sağlanmıştır. Bel ve kasık geçişleri derin çizgiler ile belirtilmektedir. Sırt kısmı ayrıntılı olarak işlenmemiştir. Sağ eli defne sol eli ise bacağına yaslanmış olan desteğin üzerinde duran hymationu tutmaktadır. Hymationun arka kısmı birbirine paralel şekilde ilerleyen kıvrımlar çizerken ön tarafta dikey bir şekilde aşağıya doğru uzanmaktadır. Apollon’un sağ tarafında yer alan destek sütunun üzerinde yılan betimlenmiştir. Yılan spiral şekilde yukarıya doğru yükselir şekilde ve ağız kısmı hafif aralıklı olarak baş kısmı Apollon’a doğru dönük biçimde verilmiştir.

Kaidenin ön yüzünde yazıt vardır:

AYP.OYANAZOCMANOY
EΠIOIHEETONNAONCYN
TOICAFAMMACI

“Manos oğlu Aur(elius) Ouanazos tapınağı tanrı heykelleriyle birlikte inşa etti.”

Tipolojik, Stilistik ve İkonografik Değerlendirme: Apollon sağ elinde defne tutmakta olup, bu betimlenmesi ile birlikte “*Daphnephoros*” tipolojisi içinde adlandırılmaktadır. Bu tip Hellenistik ve Roma Dönemi içerisinde sevilerek işlenmiştir. *Apollon Daphnephoros* betimlemesi heykel sanatı dışında kabartma, sikke ve gemma gibi diğer birçok eserde de görülmektedir (Marinova, 1975: 34). Bu sıfatı ile birlikte iyileştirici ve arınmacı özellikleri ile öne çıkar; ayrıca *Apotropaios* “def edici” sıfatı ile de anılmaktadır. *Apollon Daphnephoros* tipi taşıdığı özelliklerinden dolayı M.Ö. 4.yy heykeltıraşlığıyla ilişkilendirilmektedir (Taşlıkoğlu, 1954: 18). İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde bulunan Ephesos antik kentinde bulunan Apollon heykeli (Mendel, 1912: 269-271) ile Afyon Müzesi’nde bulunan heykel tipolojik ve stilistik açıdan benzerlik göstermektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde bulunan heykelin sağ elinin eksik olması ile birlikte elinde defne tutmakta olduğu bulunmakta olan sikkeler yardımıyla *Daphnephoros* olarak betimlenmiş olup, tipe en büyük örnek olarak görülmektedir (Bilici, 2002: 16). Afyon Müzesi’ndeki Apollon heykelinin üst gövdesi Ephesos heykeline göre ters yöne sağa tarafa doğru dönük betimlenmiştir. Boyun kısmının kalan parçasından hareketle de başın sağa taraf doğru döndüğü anlaşılmaktadır. Sağ eliyle bir defne dalını kavramış ve elinin altında da bir phiale görülmektedir. Her iki eserde taşıdıkları belirgin özelliklerden dolayı *Apollon Daphnephoros* olarak adlandırılabilir. Irak Arkeoloji Müzesi’nde bulunmakta olan Apollon heykeli (Basmachi, 1975: 301, Fig. 200) ile Afyon Müzesi’nde bulunan heykel tipolojik ve stilistik açıdan benzerlik göstermektedir. Afyon Müzesi’nde bulunmakta olan heykele göre ters yönde hareketlilik gösteren heykelin sol tarafında bir üçayak görülmektedir. Sağ kolu ile bir ağaç kütüğüne yaslanmış ve sağ eli eksik olarak betimlenmiştir; ancak gerek müzedeki eser gerekse sikkeler yardımıyla sağ elinde bir defne dalı tutmakta olduğu ve tipe önemli örnek olarak görülmektedir. Her iki eserde taşıdıkları belirgin tipolojik özelliklerden dolayı *Apollon Daphnephoros* olarak adlandırılabilir.

Afyon Müzesi’nde bulunan *Apollon Daphnephoro* sadak heykelinin sol kalçası vücut hareketine bağlı olarak biraz dışa taşmıştır. Vücut duruş pozisyonu itibari ile “S” çizmektedir. Göğüs ve karın kasları belirgin şekilde verilmiş; yumuşak geçişler sağlanmıştır. Bel ve kasık geçişleri derin çizgiler ile belirtilmektedir. Eserimizin yapılan stilistik karşılaştırmalar ile benzer özelliklerinden dolayı M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olması gerekmektedir.

3. Apollon (*Apollon Kitharoidos*) Heykelcikleri (Res. 2-4)

Eserin Adı: Apollon (*Apollon Kitharoidos*)

Müze Envanter No: 1779

Bulunduğu Yer ve Tarihi: Emet/Işıklar Köyü, 17.05.1934

Ölçüler: Y. 19,5 cm, G. 20,5 cm, D. 8 cm

Korunma Durumu – Teknik ve İşçilik: Eser dikdörtgen bir kaide üzerinde durmaktadır. Baş kısmı boyun kısmından itibaren eksiktir. Sağ el parmaklarında zedelenmeden görülmektedir. Ayrıca sağ arka kol kısmında ufak bir parça kopmuştur. Sol el parmaklarında zedelenmeler görülmektedir. Her iki ayağın diz kısmından aşağısı eksiktir. Sağ tarafta yer alan köpeğin sadece baş kısmı korunmuştur. Eserin arka kısmı ön kısmına göre daha kaba işlenmiştir.

Eserin Tanımı: Apollon daha sonra müze uzmanlarında yapılmış olan dikdörtgen bir kaide üzerinde ve ayakta betimlenmiştir (Res. 2). Vücut duruşuna göre ağırlığı sol bacak tarafından taşınmakta olup, sağ bacak dizden bükülmüştür. Sol kalça vücut hareketine bağlı olarak biraz dışa taşmıştır. Duruş pozisyonu itibari ile “S” çizmektedir. Göğüs ve karın kasları zedelenmiş olduğundan net bir şekilde seçilememektedir. Kasık geçişleri çizgiler ile belirtilmektedir. Sol kol dirsekten bükük şekilde ileri doğru uzatılmış ve eliyle *kithara* tutmaktadır. Sağ kolu hafif dirsekten bükülerek aşağıya doğru uzatılmış ve eliyle mızrap tutmaktadır. Apollon bir *chlamys* giymekte olup, göğüs kısmında dökümlü bir şekilde durmakta ve omuzlardan arkaya doğru uzatılarak sırtı tamamen kapatmış; sırt kısmında “V” kıvrımı çizmiştir. Sağ elinin altında sadece baş kısmı korunmuş olan bir köpek bulunmaktadır. Köpeğin göz detayları zedelenmeye bağlı olarak kaybolmuştur. Ağız kısmı kapalı olup Apollon’a doğru dönmüştür.

4. Eserin Adı: Apollon (*Apollon Kitharoidos*)

Müze Envanter No: 13553

Bulunduğu Yer ve Tarihi: ?

Ölçüler: Y. 30,5 cm, G. 17 cm, D. 3 cm

Korunma Durumu – Teknik ve İşçilik: Eser dikdörtgen bir kaide üzerinde durmaktadır. Kaidenin sadece sol uç kısmı görülmekte ancak diğer kısmı eksiktir. Eser dört parça olarak ele geçmiş daha sonra müze uzmanlarınca vücut kısmı, sol kol *kithara* ve köpeğin bulunduğu sol alt kısım birleştirilmiştir. Baş kısmı boyundan itibaren kopmuş; ancak bu parça esere yapıştırılmamıştır. Göğüs kısmında parça kopmuştur. Sağ kol omuz hizasından itibaren eksik sol el parmakları zedelenmiştir ve detayları seçilememektedir. Her iki ayağın dizden aşağısı eksiktir. Sol tarafta yer alan köpek de zedelenmeler görülmekte ve detayları seçilememektedir. Eserin arka kısmı ön kısmına göre daha kaba işlenmiştir.

Eserin Tanımı: Apollon dikdörtgen bir kaide üzerinde ayakta durmaktadır (Res. 3). Göğüs ve karın kasları zedelenmiş olduğundan net bir şekilde seçilememektedir. Kasık geçişleri çizgiler ile belirtilmektedir. Sol kol dirsekten bükük şekilde ileri doğru uzatılmış ve eliyle *kithara* tutmakta olup, düz bir şekilde işlenmiş ve herhangi bir detay seçilememektedir. Yüz yuvarlak ve dolguncadır. Ağız kısmı hafif açık, küçük ve kalıncadır. Saçlarda zedelenmeler fazla olmakla birlikte ortadan ikiye ayrılıp yanlara doğru uzandığı görülmektedir. Saçlar başın üst kısmında fiyonk şeklinde toplanmıştır. Apollon’un sol alt tarafında ayakları üzerinde dik bir şekilde duran bir köpek betimlenmiştir. Köpek Apollon’a doğru dönmüş şekilde gösterilmektedir.

5. Eserin Adı: Apollon (*Apollon Kitharoidos*)

Müze Envanter No: 13554

Bulunduğu Yer ve Tarihi: ?

Ölçüler: Y. 25 cm, G. 12,5 cm, D. 5,8 cm

Korunma Durumu – Teknik ve İşçilik: Eser dikdörtgen bir kaide üzerinde durmaktadır. Baş kısmı boyun kısmından itibaren eksiktir. Sağ el parmaklarında zedelenmeden görülmektedir. Sol kol belirgin değildir. Eserin her iki tarafında da yer alan köpekte de zedelenmeler görülmektedir. Eserin arka kısmı ön kısmına göre daha kaba işlenmiştir. Eserin genelinde boya kalıntıları görülmektedir.

Eserin Tanımı: Apollon dikdörtgen bir kaide üzerinde ve ayakta betimlenmiştir (Res. 4). Vücut duruşuna göre ağırlığı sol bacak tarafından taşınmakta olup, sağ bacak dizden bükülmüştür. Sol kalça vücut hareketine bağlı olarak biraz dışa taşmıştır. Duruş pozisyonu itibarı ile “S” çizmektedir. Göğüs ve karın kasları zedelenmiş olduğundan net bir şekilde seçilememektedir. Kasık geçişleri çizgiler ile belirtilmektedir. Sol kol dirsekten bükük şekilde ileri doğru uzatılmış ve eliyle *Kithara* tutmaktadır. Sağ kol hafif dirsekten bükülerek aşağıya doğru uzatılmış ve eliyle mızrap tutmaktadır. Apollon bir *chlamys* giymekte ve göğüs kısmında “V” kıvrımı çizerek dökümlü bir şekilde durmakta ve omuzlardan arkaya doğru uzanmaktadır. Her iki tarafında da ayakları üzerinde dik bir şekilde duran köpek betimlenmiştir. Köpeklerin ağız kısımları kapalı olarak Apollon’a doğru dönmüşlerdir.

Kithara’nın kenar kısımlarında yeşil boya görülürken telleri siyah boya ile belirtilmiştir. *Kithranın* hemen alt kısmında testere ağzı bezemesi belirtilmiş ve bezeme siyah renk ile gösterilmiştir. Sol taraf da yer alan köpeğin dayanmakta olduğu desteğin alt kısmında yeşil, siyah ve açık kahverengi boyalı bordürler görülmektedir. *Chlamys* ön kısmında “V” kıvrımı oluşan yerde yeşil boya izleri görülmektedir.

Tipolojik, Stilistik ve İkonografik Değerlendirme: Afyon Müzesi’nde yer almakta olan Apollon heykelticikleri (Res. 2-4) tipolojik olarak *Apollon Kitharoidos* olarak betimlenmiştir. Apollon elinde tutmuş olduğu *Kithara*’dan dolayı yaygın olarak bu tipolojide adlandırılmaktadır (Şahin, 2000: 87). *Kithara* Apollon’un kült törenlerinde sıklıkla kullanılan bir müzik aletidir. İki tip *Kithara* bulunmaktadır: Konser *Kithara* ve Beşik *Kithara*. Beşik *Kithara* (*Wiegenkithara*) (Çelik, 2008: 70) formu beşiğe benzediği için Wegner tarafından bu isimle adlandırılmıştır (Wegner, 1949: 30-32, Pl. 1c). M.Ö. 5. yy kullanılan yedi telli üç çeyrek daire formunda bir çalgıdır (Çelik, 2008: 70). Beşik *Kithara* Yunan kökenli olarak düşünülse de bu formun Anadolu kökenli olduğunu belirtenlerde bulunmaktadır (Lawergren, 1985: 31). Diğer bir tipi ise Konser *Kithara*’dır. Büyük boyut olarak da nitelendirilen Konser *Kitharası* Lesboslu Kepion tarafında bulunduğu belirtilmektedir (Çelik, 2008: 67). Konser *Kitharası*’nın erken örnek tiplerine Geometrik Dönem Kıbrıs vazolarında görülmektedir (Gürbüzer, 2012: 156). Kökeninin Mezopotamya olduğu ve Fenike’de adının *Kinnor* olduğu Yunancaya ise *Kithara* olarak geçtiği düşünülmektedir (Avigad, 1978: 149, Fig. 1, 4-6, 9-10). M.Ö. 7. yy ortalarından sonra Konser *Kitharası* formuna kavuşmuştur. Yedi telli olarak yapılan Konser *Kitharası* sağ elle tutulmakta olan *plektron* ile çalınmaktadır. Konser *Kitharası* *phorminx*, *lyra* ve *barbiton*’a göre daha zor çalınan bir müzik aletidir (Çelik, 2008: 67). Bu müzik aletini çalan iki tip görülmektedir: *Kitharoidos* (çalarken aynı zamanda söyleyen kişi) ve *Kitharist* (sadece sözsüz müzik icra eden) (Gürbüzer, 2012: 157).

Apollon Kitharoidos’un Arkaik, Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde sıklıkla betimlenmesi yapılmıştır. Erken dönem örneklerinde tanrı genellikle *hymation*lu bir *khiton* giymekte ve *peplos* üzerine de *hymation* da giyebilmektedir. Erken dönemlerde betimlemelerinde saçlar uzun ve arkadan bağlanmakta; Hellenistik Dönem’de giyinik ve saç bukleleri omuz üzerinden aşağıya doğru uzanmaktadır (Zeyrek, 2004: 100-101). Roma İmparatorluk Dönemi’nde ise betimlemelerinde saç ve elbiselerde değişkenlik söz konusudur (Şahin, 2000: 88). *Apollon Kitharoidos* betimlemelerinin erken örneklerinde Apollon, sağ eli ile yere paralel şekilde uzattığı elinde *phiale* tutmaktayken sol elinde ise *Kithara* tutmaktadır. Bazı betimlemelerinde ise sağ elinde herhangi bir şey olmayıp serbest şekilde bıraktığı da görülmektedir. Corsten (Corsten, 1987: 55) ve Flashar (Flashar, 1992: 73) sağ elinde *phiale* ve sol elinde ise *Kithara* tutmasından dolayı Apollon’un ön tipi olarak Bryaxis tarafından yapılmış Apollon Daphne kült heykelini belirtmektedirler. Saç biçimi dışında motif olarak benzer örnekler çok daha erken dönemlerde görülmesi, özellikle M.Ö. 5. yüzyılın sonlarına tarihlenen Aigina adak levhası, Bryaxis’ten önce daha erken örneklerin aranmasına işaret etmektedir. *Apollon Kitharoidos* tipi için farklı öneriler öne sürülmüştür. Euphranor, Skopas ve Bryaxis için bu tipin öncüleri olduğu ileri sürülmektedir. Apollon Patroos heykeli Euphranor’un eseri olup, tipin öncülerinden sayılır. *Apollon Kitharoidos* betimlemeleri için Praxiteles’in yapmış olduğu Mantinea kabartmasında (Boardman, 2014: 63, Res. 28.1.3.) ve Apollon için yapılan adak kabartmasında (Boardman 2014: 135, Res. 140) Apollon *Kithara*’sı ile betimlenmektedir. *Apollon Kitharoidos* tipi için Korinth’ten ve Delos’tan ele geçmiş olan mermer kopyalar Erken Hellenistik Dönem kopyaları olarak değerlendirilmektedir (Dinç,

2015: 63). Geç Hellenistik Dönem içine tarihlenen Archelaos Kabartması (Smith, 2002: 202, Res. 2016) üzerindeki *Apollon Kitharoidos* figürü tipin gelişimi konusunda fikir vermektedir. Erken örneklerden vazo üzerindeki betimlemelere bakıldığında Orvieto'dan M.Ö. 520 yıllarına tarihlenen siyah figürlü Attika Hydria'sında *Apollon Kithara'sı* ile betimlenmektedir (Carpenter, 2002: 219, Res. 288).

Afyon Müzesi'nde bulunan eser ile İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan *Apollon Kitharoidos* (Mendel, 1912: 269-271) ile benzer özellikler göstermektedir. Eserler tipolojik ve stil özellikleri benzerdir. Her iki eserde de *Apollon Kithara'sını* sol elinde tutmaktayken sağ elinde de *plektronunu* tutmaktadır. Eserlerin her ikisinin de sol yanında bir köpek bulunmaktadır. Afyon Müzesi'ndeki eser ile diğer bir karşılaştırma örneği ise Eskişehir Müzesi'nde bulunmakta olan *Apollon Kitharoidos* (Bilici, 2002: 42, Lev. 4 c) ile benzer özellikler göstermektedir. Her iki eserde de *Apollon Kithara'sını* sol elinde tutmaktayken sağ elinde de *plektronunu* tutmaktadır. Eserler tipolojik ve stil özellikleri benzerdir. Bel ve kasıklardaki yumuşak geçişler ile belirtilmektedir. Kasların fazla ön plana çıkartılmadığı görülmektedir. Eserimizin (Res. 3) baş kısmını değerlendirdiğimizde dolgun bir yüz, küçük etli bir dudak ve yuvarlak biçimde işlenmiş gözlerin olduğu görülmektedir. Yüz ve saç kaba ve yerel bir işçiliğe sahiptir. Eserlerimizin yapılan stilistik karşılaştırmalar ile benzer özelliklerinden dolayı M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olması gerekmektedir.

5. SONUÇ

Afyon Müzesi'nde 4 adet *Apollon* adak heykelciği tespit edilmiştir. Bu heykelciklerden bir tanesi *Apollon Daphnephoros* üç tanesi de *Apollon Kitharoidos*'dur. Müzede bulunmakta olan *Apollon* heykelcikleri Afyon'da yer almakta olan *Apollon* kültürünün varlığını bize göstermektedir. Adak heykelcikleri herhangi bir arkeolojik kazı sonucu olarak müzeye kazandırılmadığından dolayı eserlerin bulunduğu yapı ya da yapılar hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak zordur. Bu bilgi eksikliği eserlerin inanç ve adak bağlamında değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. *Apollon* Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde farklı sıfatlar ile betimlenmektedir.

Apollon'un kehanet özelliği bilindiğinden, onun müzik ile birlikte kehanet ilişkisi ön plana çıkarılabilir. Delphi kutsal alanında kehanetlerin müzik eşliğinde yapıldığı bilinmektedir (Gürbüzler, 2012: 151). Kehanetler için ocak kurulması söz konusu olduğunda bunların büyük miktarı onun adına kurulmuştur (Tanrıver, 2009: 257). *Kithara* ölü inançları ve ritüellerinde de sıklıkla kullanılmaktadır. Musalar ruhların öteki dünyaya gidişlerinde uyum içerisinde gitmelerini sağlamaktadır. *Apollon*'un Musalar ile olan ilişkisi göz önünde tutulduğunda; Musaların öncüsü anlamına gelen "*Apollon Mousagetes*" sıfatının olduğu görülmektedir (Dwight-Lewis, 1849: 187-189). Öngörü ve gelecek ile ilgili bilgiye sahip olmasından dolayı tanrı bölgede yoğun bir şekilde inanç ve adak kültürü geliştirmiştir.

Apollon kehanet özelliğinin dışında; ayrıca kötülükleri uzaklaştıran ve insanların başlarına gelebilecek kötülükleri de kovacak özelliklere sahiptir. Antik Dönem'de insanlar yaşadıkları kentlerde yaygın bir hastalık olduğunda, bu hastalıktan kurtulmak için kültler ile ilişkilendirilerek arınma gerektiğine inanmışlardır (Tanrıver, 2009: 259). İnsanlar bu yaygın hastalığın kaynağını tanrının gönderdiği ceza ve kirlenme olarak görmektedir. Bu ceza ve kirlenmeden kurtulmanın tek yolu ise tanrının vereceği öğütlerde gizliydi. *Apollon* güven ve güvensizlik ile temizlik ve kirliliğin ayrılmasını temsil etmekteydi (Bremmer, 1996: 21). Kişi bir günah yüzünden kirlenmiş ise temizlenmeden ya da arınmadan kutsal mekana girmesi mümkün değildir; ayrıca işlemiş olduğu günahın da affını tanrıdan istemek zorundaydı ki Phrygia Bölgesi'nde bulunan yazıtlardan da bilinmektedir. *Apollon*'un hastalık kovma, arındırma ve iyileştirme özellikleri ile de önemli bir kült olarak bölgede ön plana çıkmaktadır; çünkü o bir hekim tanrıdır ve "*katharsis*" tam anlamıyla uygulayan bir tanrıdır (Can, 2006: 63; Eliade, 2012: 217). Bu özelliklere sahip olması onun bir hekim tanrı özelliğini de tekrar ortaya koymaktadır. *Apollon* sağ elinde tutmakta olduğu defne betimlenmesi ile birlikte "*Daphnephoros*" olarak adlandırılmaktadır. Bu tip Hellenistik ve Roma Dönemi içerisinde sevilerek işlenmiş olup, tanrının iyileştirici ve arınmacı özelliklerini öne

çıkarmış ve defne ağacının dalı ile birlikte suçluları, içlerindeki lanetlenmiş ruhlardan, lekelenmişleri günahlarından arındırmakta ve tekrar temiz kılmaktadır.

Afyon Müzesi'nde 4 adet Apollon adak heykelciği tespit edilmiştir. Eserleri tipolojik olarak değerlendirildiğimizde iki gruba ayırabiliriz: Birinci grupta bir adet *Apollon Daphnephoros* heykelciği; İkinci grupta ise üç adet *Apollon Kitharoidos* heykelciği yer almaktadır. Eserlerimizin yapılan stilistik karşılaştırmaların sonucu olarak M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olması gerekmektedir. Heykelcikler arasında da stil ve işçilik açısından benzerlikler bulunmaktadır. Heykelciklerin ince kristalli ve kaliteli Dokimeion mermerinden yapıldığı, stil ve işçilik bakımından da ortak olan özellikleri sebebiyle Dokimeion atölyesinde üretilmiş olması ihtimali yüksektir.

KAYNAKÇA

- Avigad, N. (1978). The King's Daughter and The Lyre, *IEJ* 28, 140-149.
- Basmachi, F. (1975). *Treasures of the Iraq museum*, Republic of Iraq Ministry of Information Press.
- Bean, G. E. (1997). *Eski çağda Ege Bölgesi*, İstanbul: Arion Yayınevi.
- Bilgin, P. K. (2018). *Afyonkarahisar yüzey araştırmaları ışığında İçbatı Anadolu'da demir çağı seramiği*, yayımlanmış. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü, Denizli.
- Bilici, H. (2002). *Anadolu'da Apollon betimleri*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boardman, J. (2014). *Yunan heykeli geç klasik dönem*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Bremmer, J. N. (1996). *Götter, Mythen und Heiligtümer im Antiken Griechenland, Darmstadt*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Broughton, T. R. S. (1938). Roman Asia Minor, *An Economic Survey of Ancient Rome*, IV, 703-772.
- Can, H. (2006). Aristoteles'te katharsis kavramı, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 63-72.
- Carpenter, T. H. (2002). *Antik Yunanda sanat ve mitoloji*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Corsten, T. (1987). *Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai. I*, Bonn : Rudolf Habelt.
- Çelik, S. (2008). *Apollon ve müzik*, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dinç, M. (2015). Manisa Müzesi'ndeki Hellenistik-Roma Dönemi Heykelleri. *Manisa Müzesi Heykeltıraşlık Eserleri*, Edit. Serra Durugönül, Mersin: Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, 3, 27-96.
- Drew-Bear, T. (2001). Grek ve Roma Dönemlerinde Afyonkarahisar, *Afyonkarahisar Kütüğü Cilt I*, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 97-111.
- Dwight, M. A., ve Lewis, T. (1849). *Grecian and Roman Mythology*, Cornell University Library.
- Eliade, M. (2000). *Dinsel inançlar ve düşünceler tarihi I*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Flashar, M. (1992). *Apollon Kitharodos*, Köln: Böhlau.
- Gönçer, S. (1971). *Afyon ili tarihi, C.I*, İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Gürbüzer, E. D. (2012). *Klaros kazılarında bulunmuş olan pişmiş toprak figürinler ve kültler açısından değerlendirilmeleri*, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Habicht, C. (1975). New evidence on the province asia. *The Journal of Roman Studies*, 65, 64-91.
- İlaşlı, A. (2004). İlk yerleşimden türk egemenliğine kadar Afyon, M. Uyan, İ. Yüksel (Ed.), *Anadolu'nun kilidi Afyon*. Afyon: Afyon Valiliği Yayınları, 49-61.
- İşcan, N. (2002). *Fotoğraflarla Ayazini: Frigya vadisi*, Eskişehir: İşcan Yayınları.
- Jones, A. H. M. (1937). *Cities of the eastern roman provinces*, Oxford University Press.
- Koçak, Ö., Bilgin, M., ve Küçükbezi, H. G. (2019). *M.Ö. II. binyılda Afyonkarahisar ve çevresi kültürleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Lawergren, B. (1985). A lyre commonto etruia, greece and anatolia: The cylinder kithara. *Acta Musicologica*, (57)1, 25-33.
- Magie, D. (1950). *Roman rule in Asia Minor I-II*, Princeton University Press.
- Mansel, A. M. (1995). *Ege ve Yunan tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Marinova, L. O. (1975). *Statuettes en Bronz edu Musee National Arch, A Sofia (Statuettes de Culte)*.
- Mendel, G. (1912). *Musées impériaux ottomans, catalogue des sculptures grecques, Romaines et Byzantines*, İstanbul: Musée Impérial.
- Rostovtzeff, M. I. (1998). *The social and economic history of the hellenistic world c.1*, Oxford: Clarendon Press.
- Sevin, V. (2007). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Smith, R. R. R. (2002). *Hellenistik heykel*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Şahin, M. (2000). *Miletopolis kökenli figürlü mezar stelleri ve adak levhaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tanrıver, D. A. (2017). Smyrna'da asklepios kültü. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 38, 117-130.
- Taşlıkloğlu, Z. (1954). *Tanrı apollon ve Anadolu ile münasebeti*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Tekin, O. (2001). *Eski Yunan tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wegner, M. (1949). *Das musikeleben der griechen*, Berlin: De Gruyter.
- Zeyrek, T. H. (2004). Mustafa Kemal Paşa'dan (miletopolis?) Bronz bir heykel: Apollon. *Anadolu Araştırmaları*, 17, 94-115.

Levhalar

(Res. 1)

(Res. 2)

(Res. 3)

(Res. 4)

EXTENDED SUMMARY

Purpose

The subject of this study is four Apollo votive statuettes from the Roman Imperial Period, which are in the Afyon Museum. The statues reflect the typology of Apollo Daphnephoros and Apollo Kitharoidos. A typological, stylistic and iconographic evaluation of four Apollo statues exhibited in the Afyon Museum has been made. As a result of these stylistic comparisons, it shows that the figurines were made in the second half of the A.D. 2nd century.

Methodology

The study is part of the Ph.D. dissertation that was completed December 2020. In this study, a typological, stylistic and iconographic evaluation of four Apollo statuettes exhibited in the Afyon Museum has been made. In addition to the votive figurines in the museum, the social, cultural and religious structure of the Phrygian Region was also included in the evaluation. It was tried to come to a conclusion by evaluating the social structure of the region and votive figurines together.

Findings

Since the prophetic nature of Apollo is known, his prophetic relationship with music can be brought to the fore. It is known that the prophecies are performed with music in the sanctuary of Delphi. When it comes to establishing a hearth for prophecies, a large number of them were established in his name. Kithara is also frequently used in dead beliefs and rituals. Muse ensure that the souls go in harmony when they go to the other world. Considering Apollo's relationship with Muse; It is seen that there is the adjective "Apollo Mousagetes", which means the forerunner of the Muse. Because of his foresight and knowledge of the future, the cult of faith and vows has developed intensely in the region.

Apart from the Apollo prophecy feature; It also possesses features that drive away evil and repel any evil that can happen to people. In ancient times, people believed that when a common disease occurred in the cities where they lived, it was necessary to get rid of this disease by associating it with cults. People see the source of this common disease as the punishment and contamination sent by God. The only way to avoid this punishment and pollution was hidden in the advice given by God. Apollo represented the separation of trust and mistrust with cleanliness and pollution. If a person is contaminated by a sin, it is not possible to enter the holy place without being cleansed or purified; He also had to ask God for forgiveness of the sin he committed, which is also known from the inscriptions in the Phrygian Region. Apollo stands out as an important cult in the region with its disease expelling, purifying and healing features; because he is a physician god and a god who fully implements "catharsis".

Conclusion and Discussion

Four pieces Apollon votive statuettes were found in the Afyon Museum. One of these figurines is Apollo Daphnephoros and three are Apollon Kitharoidos. The Apollo figurines in the museum show us the existence of the Apollo cult in Afyon. Since votive statuettes have not been brought to the museum as a result of any archaeological excavation, it is difficult to obtain precise information about the structure or structures where the artifacts were found. This lack of information makes it difficult to evaluate the works in the context of belief and dedication. Apollon is described with different adjectives in various regions of Anatolia.

We can divide the work into two groups that are typologically evaluated: The first group includes a statuette of Apollo Daphnephoros; In the second group, there are three Apollo Kitharoidos statuettes. As a result of the stylistic comparisons of our works, it should have been built in the second half of the 2nd century. When we look at the material and style features used in the figurines, it strengthens the possibility that these figurines are a Dokimeion workshop. There are similarities between the statuettes in terms of style and craftsmanship. It is likely that the figurines were made of fine crystalline Dokimeion marble and were produced in the Dokimeion workshop, due to their common features in terms of style and workmanship.